Новиков А.И. Нигилизм и нигилисты. Опыт критической оценки / Новиков А.И. – Л.: Лениздат, 1972. – С. 9. **4.** *Сафонов В.Г.* Правовой нигилизм работников государственного аппарата и пути его преодоления: дис. ... канд. юрид. наук/ Сафонов В.Г. – М., 2004. – С. 14. **5.** *Лютий Т.В.* Нігілізм: анатомія Ніщо / Лютий Т.В. – К.: ПАРАПАН, 2002. – С. 118-119. **6.** *Судьба* нигилизма: Эрнст Юнгер. Мартин Хайдеггер. Дитмар Капмер. Гюнтер Фигаль; [пер. с нем. предисл и коммент. Г. Хайдарова]. – С.-Пб.: С.-Петерб. ун-т, 2006. – 222 с. **7.** *Краус В.* Нігілізм сьогодні, або Терплячість світової історії / Краус В.; [пер. з нім. М. Павлюк]. – К.: Основи, 1994. – С. 20. **8.** *Ницше Ф.* Сочинения: в 2 т. / Ницше Ф.; [пер. з нем.; сост., ред и авт. прим. К. А. Свасьян]. – М.: Мысль, 1990. – Т. 2. – 1990. – С. 690–692. **9.** *Ницше Ф.* Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей / Ницше Ф. – С.-Пб. : Азбука-классика, 2006. – 442 с. **10.** *Богуцький Ю.П.* Феномен культурогенезу та проблеми сучасної культурної кризи / Ю. П. Богуцький // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: зб. наук. праць / відп. ред. М. М. Бровко, О. Г. Шутов. – К.: КДЛУ, 2000. – С. 3. **11.** *Ємельянова Н.М.* Імморалізм та нігілізм / Н.М. Ємельянова // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: зб. наук. праць / відп. ред. М. М. Бровко, О. Г. Шутов. – К.: КДЛУ, 2000. – С. 241. **12.** *Краус В.* Нігілізм сьогодні, або Терплячість світової історії / Краус В.; [пер. з нім. М. Павлюк]. – К.: Основи, 1994. – С. 16. **13.** *Нигилизм* в русской и западноевропейской литературе: метод. рекоменд. для суд. филолог. факульт. ун-тов / [сост. А. Е. Нямцу]. – Черновцы: ЧГУ, 1998. – С. 22. **14.** *Кропоткин П.А.* Этика: избранные труды / Кропоткин П.А. – М.: Политиздат, 1991. – С. 404. **15.** *Кистяковский Б.А.* В защиту права (интеллигенция и правосознание) [Електронний ресурс] / Б.А. Кистяковский // Вехи: сборник статей о русской интеллигенции. – М., 1909. – Режим доступу: http://www.vehi.net/vehi/kistyak.html **16.** *Головченко В.* Історичні витоки правового нігілізму [Електронний ресурс] / В. Головченко, В. Чернєй // Віче: журнал Верховної Ради України – Режим доступу до статті: http://www.viche.info/journal/588/ **17.** *Лютий Т.В.* Нігілізм: анатомія Ніщо / Лютий Т.В. – К.: ПАРАПАН, 2002. – С. 145–146. **18.** *Горський В.С.* Історія української філософії: підруч. / В.С. Горський, К.В. Кислюк. – К.: Либідь, 2004. – С. 377–379. **19.** *Донцов Д.* Націоналізм [Електронний ресурс] / Донцов Д. – Режим доступу: http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/8/ **20.** *Бурдоносова М.А.* Теоретичні аспекти правового ідеалізму та правового нігілізму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук / М.А. Бурдоносова. – К., 2011. – С. 8.

УДК 316.33(477)(045)

Н. В. ПИЛЬГУН
Є. В. БОРОДІН
І. О. ПРИСЯЖНЮК

ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство розглядається як інститут, що являє собою відносну автономію особи від держави, яка формується на основі високої моральності в

© *ПИЛЬГУН Наталія Василівна* – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Юридичного інституту Національного авіаційного університету

© *БОРОДІН Євгеній Всеволодович* – студент IV курсу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

© *ПРИСЯЖНЮК Ірина Олександрівна* – студентка IV курсу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

суспільстві. Акцентується увага на основних проблемах формування та становлення громадянського суспільства в Україні, пропонуються шляхи подолання таких явищ. Реальність громадянського суспільства позначається співвідношенням суспільного ідеалу гуманістичного цивілізованого розвитку у соціально-політичному житті самого суспільства.

Ключові слова: *громадянське суспільство, держава, демократія, особистість, суспільство.*

Пильгун Н. В., Бородин Е.В., Присяжнюк И. А. **Основы становления гражданского общества в Украине**

Гражданское общество рассматривается как институт, который представляет собой относительную автономию личности от государства, которая формируется на основе высокой нравственности в обществе. Акцентируется внимание на основных проблемах формирования и становления гражданского общества в Украине, предлагаются пути преодоления таких явлений. Реальность гражданского общества обозначается соотношением общественного идеала гуманистического цивилизованного развития в социально-политической жизни самого общества.

Ключевые слова: *гражданское общество, государство, демократия, личность, общество.*

Pylhun Natalia, Borodin Yevgeny, Prysiazhniuk Iryna. **Basis of formation of civil society in Ukraine**

Civil society is seen as an institution that represents the relative autonomy of the individual against the state, which is formed on the basis of good morals in society. Focuses on major problems of formation and development of civil society in Ukraine, suggests ways to overcome these phenomena. The reality of civil society refers to the ratio of the humanist ideal society of civilized development in the socio-political life of the society.

Key words: *civil society, the state, democracy, individual, society.*

Неодмінною умовою становлення демократичних держав і формування націй у тій частині світу, яку ми вважаємо найрозвинутішою і на яку сьогодні орієнтуємося, було розгортання системи суспільних інститутів, що утворюють громадянське суспільство. Нині громадянське суспільство розглядається як ключове поняття посткомуністичної трансформації. Дослідники перехідних процесів переконані, що «демократія проголошена не може стати демократією реальною, доки громадянське суспільство не зміцніє настільки, щоб стати дієвим конкурентом і опонентом старої номенклатури, що без вільного й потужного громадянського суспільства ринковий капіталізм неминуче перетвориться на капіталізм мафіозний»[1].

У процесі розвитку європейських країн основними критеріями цивілізаційного поступу є демократія й громадянське суспільство, соціальна та правова держава, національні інтереси, свобода і творчість. Для незалежної України, що обрала стратегію інтеграції до європейського співтовариства, утвердження цих критеріїв означає цивілізаційну спрямованість та перспективу подальшого суспільного поступу. Ґенеза європейської цивілізації переконливо доводить, що без існування та розвитку громадянського суспільства соціальний поступ й ефективний розвиток держави значно ускладнюються або взагалі унеможливлюються[2].

Питанню проблем становлення громадянського суспільства присвячені наукові праці багатьох вітчизняних учених, зокрема, С.О. Кириченко, В.Г. Коваленко, А.М. Колодій, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Ю.М. Тодика, Ю.С. Шешученко та ін.

Ідея громадянського суспільства є одним з найцінніших досягнень світової політико-правової думки. Поняття «громадянське суспільство» склалося не відразу, зміст його формувався та збагачувався поступово. Протягом декількох століть виникали і розвивалися нові концептуальні уявлення щодо сутності громадянського суспільства, його структури та ознак[3].

Ю.С. Шемшученко розглядає громадянське суспільство як суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина[4].

О.Ф. Скакун зазначає, що громадянське суспільство є системою взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян, їх об'єднань, що добровільно сформувалися і перебувають у відносинах конкуренції і солідарності, поза безпосереднім утручанням держави, призначеної створювати умови для їх вільного розвитку[5].

П.М. Рабінович розуміє громадянське суспільство як спільність вільних, рівноправних людей та їх об'єднань, яким держава забезпечує юридичні можливості бути власником, а також брати активну участь у політичному житті[6].

Аналізуючи поняття громадянського суспільства можна виокремити такі його ознаки: суспільна самоорганізація, що відображає сферу недержавних (приватних) відносин; джерелом розвитку є взаємодія індивідуальних і колективних потреб та інтересів; детермінується реалізацією свободи особистості; є сферою формування особистості, основним чинником становлення суспільних взаємин ісоціальних цінностей[7]; ринкова економіка, соціально орієнтована державою; існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, здатного бути повноцінним виробником та споживачем і становити соціальну базу громадянського суспільства. Відсутність поляризації населення на надто багатих і надто бідних; існування й функціонування розвинутої соціальної структури – соціальних інститутів, вільних від державного контролю, яка гарантує задоволення різноманітних інтересів різних груп і верств населення, через які відбувається інтеграція особи й держави; суверенне, відкрите плюралістичне саморегульоване суспільство політично активних громадян; політична свобода, розвиток демократії у всіх сферах суспільного життя; плюралізм духовного життя суспільства, в основі якого – визнання й реальне забезпечення гуманістичних і демократичних загальнолюдських цінностей; визнання й матеріалізація ідеї верховенства права, яке формується суспільством, а формулюється державою[8]; розвиток суспільних відносин відповідно до принципу, за яким людина завжди повинна розглядатися як мета і ніколи як засіб; ліквідація відчуженості людини[9].

Отже, основні ознаки і характеристики громадянського суспільства можна сформулювати так: в центрі громадянського суспільства знаходиться людина як його первинна «клітина». А тому основні характеристики, що стосуються людини, її природного «суверенітету» переносяться і на громадянське суспільство, визначають його суть[10].

В умовах дефіциту розвитку демократії, не високому рівні політичної, духовної, соціальної та економічної культури громадян, не достатньому виконанні державою покладених на неї функцій служіння суспільству, проблема формування та розвитку громадянського суспільства в Україні стає вкрай гостро.

Стратегією державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні[11], затвердженою указом Президента України, окреслено

комплекс проблем, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства, серед яких: непрозорість, закритість та забюрократизованість діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; недосконаліть чинного законодавства створює штучні бар'єри для утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства; відсутність доступу інститутів громадянського суспільства до державної фінансової та вітчизняної благодійної підтримки та ін.

Однієї із центральних проблем розвитку громадянського суспільства в Україні є традиційно авторитарний спосіб функціонування владних відносин у суспільстві, критично низький ресурс довіри до владних установ з боку суспільства, а також створення самими інститутами громадянського суспільства механізмів протидії штучній політизації недержавних організацій й перетворення їх у маріонетки[12].

Сьогодні в Україні назріла потреба у вироблені системи заходів і механізмів ефективного партнерства держави та інститутів громадянського суспільства, оскільки органи влади, що співпрацюють з інститутами громадянського суспільства, підвищують результативність своєї діяльності і підсилюють її правомірність в очах громадян[13].

Процеси формування громадянського суспільства в Україні безпосередньо пов'язані із взаємовідносинами трьох його основних елементів: особистості, держави, суспільства. Досягнення балансу у відносинах останніх та врахування їх взаємних інтересів можна розглядати як стимулюючий чинник розвитку громадянського суспільства.

Громадянське суспільство існує там і тоді, де і коли економічно та політично вільні індивіди беруть участь у державній діяльності і забезпечують свої інтереси шляхом самоорганізації. Таким чином, самоорганізація на різних рівнях суспільного життя й становить сутність громадянського суспільства як системи передусім горизонтальних зв'язків[14].

В Україні, що вже має розвинене і соціально стратифіковане індустріальне суспільство, проблема побудови громадянського суспільства співпадає в часі з процесом розбудови держави. Але, на жаль, соціокультурним тлом для цих процесів є залишки радянського світогляду. Тому інструментом побудови нового суспільства може бути лише держава, точніше, демократична держава. Бо саме діяльність держави є серцевиною, ядром, центром, домінантою, концептом організації та трансформації соціуму у громадянське суспільство.

Сьогодні першорядним стає також завдання ефективної творчої взаємодії всіх самоврядних елементів організації суспільства в цілому – і держави, і місцевого самоврядування, і громадянського суспільства[15].

Для аналізу громадянського суспільства особливо важливим є феномен так званого «зрушеного залучення» (shifting involvements). Це означає, що політична й суспільна активність сучасних громадян є епізодично ситуативною й зорієнтована на певну конкретну проблему. Саме проблема, кризова ситуація або важлива суспільна ініціатива можуть виступити каталізаторами розгортання кампанії, громадського руху або інших форм мобілізації громадянського суспільства на загальнонаціональному або місцевому рівнях[16].

Водночас брак громадської ініціативи є наслідком усталеної у громадян фобії до участі в будь-яких масових заходах. Джерело тут те ж саме: безкінечні партійні та громадські збори, які не завжди спрямовані на захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Відносну пасивність українців у громадському житті можна пояснити й необхідністю боротьби за виживання. Тож українці переймаються переважно проблемами економічного самовиживання, а не участі в громадському житті.

Серйозною перешкодою на шляху формування громадянського суспільства є бюрократія. У ході тривалого історичного розвитку вона перетворилася в могутнє соціальне утворення, що функціонує не тільки як внутрішньодержавна, але і суспільна структура, що заміняє собою дійсні суспільні утворення економічного і соціального порядку. Привласнивши собі суспільні функції, державна бюрократія тим самим узурпувала їхню роль як контрагента вищої державної влади[17].

Найбільш негативною установкою масової свідомості громадян України є правовий нігілізм, який руйнує провідні принципи демократичної свідомості й відчутно гальмує процес розбудови громадянського суспільства. Тому боротьба з ним має бути цілеспрямованою і мати системний характер.

Правова свідомість повинна ґрунтуватися на вимогах природного та позитивного права, загальнолюдських цінностей, історичному досвіді країни, національному менталітеті і традиціях народу, світових правових і культурних надбаннях. Тому підготовка громадян до сприйняття нових демократичних цінностей передбачає виховання у них такої правосвідомості, яка б відповідала не лише загальнолюдським цінностям і принципам міжнародного права, а й історичним традиціям та менталітету українського народу, його засадничим уявленням про правду і кривду, волю й неволю, добро та зло[18].

Однією з необхідних передумов формування правової демократичної держави та громадянського суспільства в Україні є ЗМІ. Сьогодні в Україні створена і функціонує досить розгалужена мережа друкованих і електронних ЗМІ, яка, хоча і не відповідає поки стандартам розвинених країн, проте здатна забезпечити потреби громадян в інформації.

Водночас, сьогодні стан забезпечення свободи слова в Україні близький до критичного. Наслідки такого розвитку подій є вкрай небезпечними, оскільки ставлять під сумнів демократичний розвиток України. Тому, проблема забезпечення свободи слова, протидії натиску політичної цензури є ще однією проблемою суспільно-політичного розвитку України[19].

Таким чином, основними шляхами побудови громадянського суспільства в Україні є: розширення масової бази влади, підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні державними і суспільними справами; активізація процесу роздержавлення усіх сфер суспільного життя, формування справжніх інститутів громадянського суспільства як ринкового, так і неринкового характеру,розвиток різних форм громадського самоврядування і самодіяльності; піднесення рівня суспільної свідомості, подолання явищ соціальної пасивності[20]; подальше реформування політичної системи, дослідження політико-правових і економічних аспектів взаємодії органів державної влади й інститутів громадянського суспільства й втілення їхніх результатів у практику державотворення; установлення закономірностей формування громадянського суспільства з обліком культурно-історичних і соціально-економічних особливостей розвитку українського суспільства; обґрунтування системи індикаторів (показників), які б дозволяли здійснювати моніторинг процесу формування й функціонування громадянського суспільства й на його основі розробляти практичні рекомендації щодо підвищення його ефективності[21]; підвищення авторитету громадських організацій серед громадян; забезпечення інформованості суспільства, реалізації конституційного права громадян на отримання необхідної

інформації від органів державної влади; підвищення рівня довіри до органів державної влади в Україні, покращення міжнародного іміджу країни[22].

Отже, взаємодія держави з громадянським суспільством повинна бути спрямована на посилення процесу демократизації органів влади, розвиток і зміцнення інститутів громадянського суспільства, посилення їхнього зв'язку та є виразом бажання органів влади і громадянського суспільства налагодити співробітництво з метою подальшого удосконалення і розвитку партнерських відносин[23].

В Україні є всі підстави для формування громадянського суспільства, оскільки держава поставила та вирішує завдання трансформування економіки на основі визнання приватної власності і підприємництва, впровадження в суспільно-політичний лад елементів демократії, зміцнення правового стану людини і громадянина. Водночас Конституція України закріпила розмаїття форм власності (включаючи приватну), багатопартійність, політичний плюралізм, широкі економічні, політичні й особисті права і свободи людини і громадянина; законодавчо передбачила можливість формування громадянського суспільства на основі приватної ініціативи, підприємництва і ринкових відносин. Усе це виступає необхідними передумовами формування дієвого громадянського суспільства.

Таким чином, формування громадянського суспільства є однією з найважливіших умов просування України шляхом проведення економічних, політичних і правових реформ, які, передусім, спрямовуватимуться на демократизацію громадського життя, лібералізацію економіки, захист прав і свобод людини і громадянина, становлення правової демократичної держави[24].

В цілому, громадянське суспільство ніхто і ніде не будує, воно розвивається самостійно з формуванням правової держави, і своїм власним існуванням відображає процес цілеспрямованого розвитку, котрий охоплює всі без винятку сфери суспільного життя.

1. *Стаховська А.І.* Умови становлення концепції громадянського суспільства / А. І. Стаховська // Наше право. – 2011. – № 4. – Ч. 2. – С. 22. **2.** *Калінічева Г.* Європейський цивілізаційний вимір розбудови громадянського суспільства в Україні / Г. Калінічева // Віче. – 2010. – № 22. – С. 2. **3.** *Малинка Ю.* Проблема розуміння сутності громадянського суспільства / Ю. Малинка // Гуманітарний вісник. – 2011. – № 23. – С. 390. **4.** *Шемчушенко Ю.С.* Громадянське суспільство / Ю.С. Шемшученко // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю.С.Шемшученко та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А-Г. – С. 146. **5.** *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник / Скакун О.Ф. – Х.: Еспада, 2009. – С. 88. **6.** *Рабінович П.М.* Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник / Рабінович П.М.. – К.: Атіка, 2001. – С. 47. **7.** *Горпинич О.В.* Формування громадянського суспільства в умовах соціокультурних трансформацій / О.В. Горпинич // Соціальні технології. – 2011. – № 49. – С. 40. **8.** *Малинка Ю.* Проблема розуміння сутності громадянського суспільства / Ю. Малинка // Гуманітарний вісник. – 2011. – № 23. – С. 391-392. **9.** *Колодій А.М.* Громадянське суспільство та правова держава: проблеми і шляхи розбудови / А. М. Колодій // Право України. – 2010. – № 7. – С. 12-13. **10.** *Кириченко С.О.* Співвідношення соціальної правової держави і громадянського суспільства в умовах сучасної України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук/ С. О. Кириченко. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка 2001. – С. 17. **11.** *Про Стратегію* державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24. 03. 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 26. – Ст. 17. **12.** *Коваленко В.Г.* Стан та проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні / В. Г. Коваленко // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітек-

тури. – 2009. –№ 3. – С. 43. **13.** *Співак Д.П.* Форми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства (політико-правовий аналіз) / Д.П. Співак // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – 2011. – № 123. – С. 158. **14.** *Калашніков В.А.* Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні / В. А. Калашніков // Наукові праці МАУП. – 2011. – № 2. – С. 65. **15.** *Бальцій Ю.* Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності / Ю. Бальцій // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1(11). – С. 48. **16.** *Коваленко В.Г.* Стан та проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні / В.Г. Коваленко // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2009. – № 3. – С. 43. **17.** *Зобенько І.О.* Стан та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні / І. О. Зобенько // Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді «Родзинка – 2008» : X Всеукр. студ. наук. конф., 24-26 квітня 2008 р., м. Черкаси. Серія Суспільні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 154-155. **18.** *Сухицька Н.В.* Правосвідомість громадян України: стан та напрямки розвитку / Н. В. Сухицька // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2012. – Т. 25 (64). № 1.2012. – С. 49. **19.** *Якименко Ю.* Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики / Якименко Ю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/article.php?news_id=320 **20.** *Калашніков В.А.* Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні / В.А. Калашніков // Наукові праці МАУП. – 2011. – № 2. – С. 65. **21.** *Коваленко В.Г.* Цит. праця. – С. 43-44. **22.** *Мех О.А.* Громадянське суспільство в Україні, як умова науково-технологічного та соціально-економічного прогресу / О.А. Мех // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1 (18). – С. 139-140. **23.** Співак Д.П. Цит. праця. – С. 161. **24.** *Бальцій Ю.* Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності / Ю. Бальцій // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1(11). – С. 49.

УДК 340.13

Л. І. ЗАМОРСЬКА

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ СУЧАСНОГО ПРАВА

Досліджується нормативна сутність (зміст) сучасного права та її прояв. При цьому акцентується увага на інших, не менш важливих ознаках права, які підкреслюють важливість його нормативного характеру. Нормативне розуміння права в сучасних умовах робить наголос на обґрунтуванні та розкритті ролі права як чіткого, владного регулятора суспільних відносин з метою формування цивілізованого громадянського суспільства і правової держави, здійснення пов'язаних з цим соціально-економічних та інших реформ, забезпечення і охорони інтересів, прав і свобод громадян, виховання членів суспільства в дусі поваги і найстрогішого дотримання Конституції держави і законів, зміцнення законності і правопорядку, боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: *право, норма права, нормативність права, об'єктивне право, інституційність права.*

Заморская Л.И. **Нормативное содержание современного права**

Исследуется нормативная сущность (содержание) современного права и ее проявление. При этом акцентируется внимание на других, не менее важных признаках пра-

---

© *ЗАМОРСЬКА Любов Ігорівна* – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»